

Ks. prof. dr hab. Stanisław Nabywaniec
Zakład Historii Nowożytnej i Dziejów Kościoła
Instytut Historii
Kolegium Nauk Humanistycznych
Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr. Maciej G a w l i k CR *Wątki polskie w dzienniku o. Piotra Semeneni CR*, Kraków 2023, ss. 392, napisana na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II W Krakowie pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jacka Urbana.

Na wstępie wyrażam podziękowanie Wysokiej Radzie Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II W Krakowie za powołanie mnie, po raz kolejny na recenzenta pracy doktorskiej.

Memuarystyka – pamiętniki, diariusze, dzienniki, dzienniki podróży, wspomnienia itp. należy do opisowych źródeł opisowych. Jej zaletą jest to, iż oddają ducha czasów, tak jak żadne inne dokumenty nie zdołają tego uczynić w odniesieniu do wydarzeń, o których opowiadają. Stąd też wypływa ich duża wartość źródłowa. Nie można jednakże zapominać, że przesączone są one subiektywizmem. Konieczne jest zatem zastosowanie właściwej i skutecznej krytyki, zewnętrznej i wewnętrznej tego rodzaju źródła poznania historycznego. Stanowi to poważne wyzwanie dla historyka dokonującego analizy i prezentacji wszelkiego rodzaju wspomnień i dzienników. Takiego zadania podjął się ks. mgr. Maciej Gawlik CR, duchowy syn i spadkobierca autora *Dziennika*, poddanego w niniejszej dysertacji badaniu naukowemu od strony przekazu wątków polskich.

1. Temat pracy

Tytuł recenzowanej rozprawy jest krótki, ale jednocześnie jasny. Nie wymaga podtytułu ani dodatkowych wyjaśnień. Jasno określa obiekt badawczy, którym są wątki polskie w *Dzienniku o. Piotra Semeneni*. Autor dysertacji wyjaśnia jednak we wstępie, że dolną granicą czasową tytułu rozprawy jest rozpoczęcie prowadzenia *Dziennika* – 1851, a górną data śmierci o. Semeneni -1886. Tożsamość autora *Dziennika* jest znana nie tylko historykom, ale i szerszemu ogółowi potencjalnych czytelników rozprawy, nadto dopowiedzeniem uściślającym osobę Piotra Semeneni stanowi określenie jego zakonnej przynależności do zgromadzenia Congregationis Ressurrectionis – znanego w Polsce pod popularną nazwą Zmartwychwstańców.

2. Struktura pracy

Recenzowana rozprawa zbudowana jest z sześciu rozdziałów. Rozdział pierwszy stanowi tryptyk ukazujący osobę o. Piotra Semeneni - okres do 1852 r.; działalność po 1852 r.; śmierć, pogrzeb oraz charakterystyka postaci i twórczości Semeneni. Nadto ukazuje pamięć Zmartwychwstańców o swoim współzałożycielu. W rozdziale drugim zaprezentowana została spuścizna pisarska o. Semeneni, struktura materialna *Dziennika* i jego tematyka. Doktorant dokonał

tu również analizy porównawczej dziennika o. Piotra z innymi, współczesnymi mu diariuszami. Kolejny, trzeci rozdział omawia zawartość treściową *Dziennika* i przedstawia polonijną działalność duszpasterską o. Semeneni, jego kontakty z hierarchami i współtwórstwo Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie na Awentynie. W rozdziale czwartym ukazane zostało zaangażowanie Semeneni w sprawy polskie na ziemiach polskich we wszystkich trzech zaborach – wybrane relacje z duchowieństwem i świeckimi. Rozdział piąty dotyczy zaangażowania o. Semeneni na rzecz żeńskich zakonów i zgromadzeń, w szeregach których znajdowały się Polki, jak i też tymi wspólnotami żeńskimi, które miały polskie korzenie i polski charakter. W rozdziale szóstym Autor ukazał szczegółowo rolę o. Piotra w powstaniu i rozwoju założonej przez niego rodziny zakonnej. Ksiądz Doktorant przeprowadził tu analizę struktur zgromadzenia, w świetle *Dziennika* ukazał relacje ojca (współ)założyciela ze współbraćmi i (współ)założycielką sióstr zmartwychstanek.

3. Merytoryczna ocena pracy

Celem podjęcia się opracowania problemu badawczego, jakim są polskie wątki w *Dzienniku* o. Semeneni jest odpowiedź na pytania jakie było jego podejście do Polaków i Kościoła na ziemiach polskich i zabranych; formy i sposoby pomocy dla środowisk świeckich i zakonnych; i wreszcie „odnalezienie śladów ideowego i praktycznego kształtu patriotyzmu tego wielkiego zmartwychwstańca”.

Dla osiągnięcia tych celów, z których głównym, korespondującym z tematem rozprawy zdaje się być podejście Semeneni do spraw polskich na terenie rozdartej przez zaborców Rzeczypospolitej jak i na emigracji, doktorant zastosował klasyczne metody w przyjęte w badaniach historycznych – analizę, komparatystykę i syntezę.

Bazę źródłową dysertacji stanowi przede wszystkim *Dziennik* Piotra Semeneni. W dalszej kolejności jest to obszerna twórczość epistolarna bohatera rozprawy korespondencja oraz jego korespondentów o. Hieronima Kajsiewicza, o. Aleksandra Jełowickiego, o. Waleriana Przewłockiego i innych osób duchownych i świeckich, szczególnie współbraci zakonnych ich współbraci zamieszczonych w tej pracy.

Materiał źródłowy ks. Gawlik pozyskał dzięki niezwykle drobiazgowej kwerendzie przeprowadzonej w szeregu archiwów polskich: Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, Archiwum Archidiecezji lwowskiej im. Eugeniusza Baziaka w Krakowie, Archiwum Karmelitanek Bosych w Krakowie na Łobzowskiej, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Prowincjalne Nazaretanek w Krakowie, Archiwum Prowincjalne Felicjanek w Krakowie, Archiwum Prowincjalne Kapucynów w Krakowie, Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, Archiwum Prowincjalne Zmartwychwstańców w Krakowie, Archiwum Sióstr Karmelitanek Klasztoru Opieki św. Józefa w Krakowie, Archiwum Klasztoru Panien Wizytek w Krakowie, Archiwum Klasztoru Panien Wizytek w Jaśle, Biblioteka Czartoryskich

w Krakowie, Biblioteka Jagiellońska w Krakowie i Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kurniku, oraz w zagranicznych: Archiwum Opactwa Benedyktynów na Monte Cassino, Archiwum Generalne Zmartwychwstańców w Rzymie, Archiwum Główne Sióstr Zmartwychwstank w Rzymie, Biblioteka Polska w Paryżu. Łącznie pozyskał w tych archiwach, w wyniku tak szerokiej kwerendy, dla swoich zainteresowań badawczych 267 jednostek archiwalnych. Obok źródeł drukowanych książek Doktorant sięgnął po źródła drukowane – głównie opublikowane pisma o Semenienki, a także po publikacje autorstwa współzałożycieli zgromadzenia zmartwychwstańców. Wykorzystano 67 drukowanych tekstów źródłowych i źródeł drukowanych.

Ważne źródło informacji w realizacji projektu badawczego znalazł Autor rozprawy w periodykach i prasie – 42 tytuły, w opracowaniach – 201 tekstów zwartych i części monografii oraz w Internecie – 19 pozycji netograficznych. Doktorant podkreślił wartość dzieła autorstwa o. Johna Iwickiego, opartego na szerokiej bazie źródłowej i jak dotąd najlepszego przewodnika po historii zgromadzenia. Wymienił także monografie poświęcone poszczególnym zmartwychwstańcom i materiały z sesji naukowej z okazji stulecia istnienia zgromadzenia. Jako cenne opracowania Doktorant wymienił we wstępie nadto prace ks. dr. hab. Marka Stępnia o początkach Kolegium Polskiego i dr. hab. Jerzego Kuzickiego o życiu polskiej emigracji w Rzymie i Paryżu.

Istotnym walorem dysertacji ks. Gawlika jest jej źródłowość. Z uznaniem należy odnieść się do żmudnej kwerendy archiwalnej i bibliotecznej, dzięki której, powstało obszerne, ale też ważne dla polskiej historiografii i biografistyki kościelnej i świeckiej, dzieło naukowe – na uwagę zasługują też zamieszczone w pracy tabelaryczne zestawienia statystyczne. Jak podkreśla to sam Autor, na temat osoby i dzieł o. Piotra Semenienki powstało wiele opracowań – niestety jak dotąd brak pełnej monografii – jednakże, Doktorantowi udało się znaleźć niszę badawczą, bogatą w treści merytoryczne i poznawcze, jaką są polskie wątki w pisarskiej twórczości współzałożyciela zmartwychwstańców. Podjęty problem badawczy jest tym bardziej godny uwagi, wszak prezentowana w różnych publikacjach osoba Zmartwychwstańca jawi się jako bardzo ważna w kontekście spraw polskich pod zaborami i na emigracji po 1831 r., ale jednocześnie jako postać kontrowersyjna co do postrzegania i rozwiązywania kwestii polskich. Praca ks. Gawlika pozwala lepiej poznać i zrozumieć patriotyczną postawę ojca Semenienki. Wyjaśnia wiele wątpliwości co do motywacji jego postaw politycznych, kościelnych i patriotycznych.

Autor osiągnął tak wysoką jakość rozprawy dzięki zebraniu i przeanalizowaniu tekstów, jakie wyszły spod pióra bohatera niniejszej rozprawy. Pamiętać jednak należy, o czym wspominałem na początku tejże recenzji, że twórczość pamiętnikarska jest subiektywna i stanowi odbicie postrzegania siebie i swych zachowań przez autora pamiętnika czy dziennika. W dysertacji zabrakło głębszego krytycznego pochylenia się nad dziennikiem o. Semenienki, w celu ukazania wartości merytorycznej i poznawczej Dziennika. Zabrakło ukazania na ile jest on subiek-

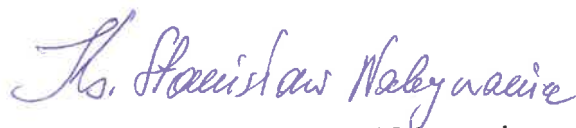
tywna projekcją a na ile tekstem o wartości źródłowej. Jest to ważne, wszak sama postać Zmartwychwstańca przechodziła różne stany emocjonalne, etapy i koleje losu, które mogły wpływać na postrzeganą i opisywaną przez niego rzeczywistość.

4. Formalna strona dysertacji

Strona formalna recenzowanej rozprawy doktorskiej ks. Macieja Gawlika jest należyta. Aparat krytyczny sporządzony jest zgodnie z wymogami. Podobnie wykaz bibliograficzny, z małymi wyjątkami. „Zarys dziejów kaznodziejstwa” autorstwa J.S. Pelczara należało jako współczesny niemal problemowi badawczemu umieścić w źródłach drukowanych. We wstępie ks. Gawlik omawiając wykorzystane opracowania wymienia wydany w Roku Jubileuszowym (2000) w Rzymie Dziennik Bogdana Jańskiego. *Dziennik* ten winien być wymieniony w grupie źródeł. Język jest jasny, zrozumiały oraz poprawny gramatycznie i ortograficznie. Świadczy to o solidnej pracy korektorskiej i dobrym warsztacie językowym ks. Gawlika.

5. Końcowa ocena pracy

Rozprawa doktorska ks. mgr. Macieja Gawlika jest nie tylko obszernym i bogatym treściowo dziełem naukowym, ale jednocześnie dowodzi naukowej dojrzałości jej Autora, znajomości problematyki, poprawności warsztatu naukowego oraz biegłości w tworzeniu narracji, dzięki której pracę czyta łatwo. Biorąc pod uwagę walory recenzowanej rozprawy, o czym już wspomniano wyżej: ważkość tematu, mocne i obszerne fundamenty źródłowe i poprawność merytoryczną zwracam się do Wysokiej Rady Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczeniu ks. mgr. Macieja Gawlika CR do dalszych etapów przewodu doktorskiego, a po ich zakończeniu o skierowanie pracy do druku.
Rzeszów, 21 lipca 2023 r.



Ks. Stanisław Nabywaniec